



Aydin TAGIYEV

(əvvəli ötən şənbə
sayımızda)

Məhkəmə qapalı keçirilsə də, zalda iynə atmağa yer olmayıbmış. Hökm oxunmamışdan əvvəl müttəhimə son söz veriləndə hamı onun hökmü yüngülləşdirməyi xahiş edəcəyini güman edibmiş, çünkü dövlət ittihamçısı öz çıxışında məhkəmə heyətində qatilə ən ağır cəza verilməsini tələb etmişdi.

Məhkəmədə iştirak edən ən yaddaşı zəif adamlar belə müttəhimənin son sözlerini az qala cümlə-cümle əzbərləyib yadlarında saxlamışdır.

"Möhtərəm məhkəmə heyəti! Bu zala toplaşan doğmalar, yadlar! Hələ indiyəcən heç kimin yadına gəlmir ki, qəsəbəmizdə axırıncı dəfə şərəf, ləyaqət üstündə nə vaxt adam öldürüb... Sukutu pozan da olsun gərek..."

Müttəhimin ordenli-medallı mühərribə iştirakçısı, öhdəsinde azyaşlı körpəsi olmasına nəzərə alan məhkəmə ona on beş il həbs cəzası vermişdi.

Məhkəmə zalında son dəfə arvadını və balaca oğlunu görən kişinin üz-gözündən sakitlik yağırmış. Arvadı sarıdan on beş illik uzaq yola tam arın-arxayıñ getdiyindən imiş bu...

Görənlər burasını da nəql edirdilər ki, məhkəmə prosesi zamanı qatilin zalda anasının qucağında olan oğlu adamların çoxluğundanmı, atasını dəmir qəfəsdə görməsindənmi - hər nəydisə, ağlayır, anası uşağı ovutmaq üçün ona ucuz konfet verəndən sonra sakitləşmiş. Oğlu ağladıqca ata da yerində rahat dura bilmir, uşağına ağızına konfet apardıqdan sonra sakitləşdiyini görüb özü də rahat olurmuş.

İş bunda idi ki, aradan on beş il keçəndən sonra saçsaqqalı ağarmış keçmiş məhbusun qatardan düşüb, kiçik dəmiriyol vavağzalının ərzaq mağazasına girib 300-400 qram şüşəli konfet aldığının isə ele özü şahidi olmuşdu.

Qəfəsdəki qartal

"Bəxtəvər o adamdır ki, göylər ona bir tike çörək göndərir, o da bu çörəyə görə göylərin özündən başqa heç kəsə təşəkkür etməyə borclu deyil".

"Don Kixot", Servantes.

İSPAN ÇƏKMSİ

(romandan fəsillər)

Hiss etdi ki, acıyb. Günüñ elə vaxtı idi ki, nə səhərdən idi, nə də günortadan.

Dostlardan eşitmışdı ki, hər gün olmasa da bir vaxtlar tez-tez yeyib-içməyə getdikləri "Bizim məkan" kafesinde qəfəsdə qartalı dustaq ediblər. Qət etdi ki, elə oraya yollansın. Kafeye gedib çatananın günorta yeməyinin də vaxtı çatar. Həm qarnını doydur, həm də öyrənər ki, nə məsələdir: bülbül qəfəsə salarlar, tu-tuquşunu qəfəsə salarlar, qartal hara, qəfəs hara?

Yeməkxana six meşənin xəlvət bir guşəsində yerləşsə də, müştəri sarıdan kasadlıq çəkmirdi. Yeməkxana sahibi gəlirindən xəsislik etməyib bir qədər vəsait ayırmış, müştərilərin rahatlığı üçün obyekte babatca çıraq bir yol da çəkdirmişdi.

Qəfəsə salınan qartal haqqında söz-söhbət yayılanın sonra yeməkxananın adı daha da məşhurlaşmış və təbii ki, təkcə yeyib içməyə görə yox, qəfəsdəki qartala tamaşa etmək üçün buraya gələnlərin sayı da bire-bis artmışdı.

Yeməkxanadan azca aralıda boz, sıldırıq qayalar idı bəzən, elə qayaların başında cövlan edib qıy vuran qartalların səsine də qulaq asmaq üçün məxsusi gələn müştərilər də var idi.

Günlərin bir günü yeməkxana sahibinin yolu o qayaların etəyindən düşmüşdü və qanadlarını bir-birinə çırpa-çırpa daş kimi düşüb yerdə qalan, pərvazlanıb qanadlanmaq istəyen bir yaralı qartal balasına rast gəlmüşdi.

Bəlkə də qartal balasını isti yuvasından tüfəng səsi diksindirmiş və o da yuvasından qopub yərə düşmüş, qanadlarından birini zədələmişdi.

Yerde qalmış körpə qartal balası bir qəribə, fağır səs çıxarıb guya ki, özlüyünde qıy vururdu; bu səsə qulaq asasa yeməkxana sahibi özlüyündə belə bir qənaətə gəldi ki, yox, balam, yəqin qartallar yalnız səmada, yüksəklikdə cövlan edəndə qıy vura bilirlər...

Körpə qartalın səsi isə köməyə, imdadə çağırın yalvarış idi.

Yeməkxana sahibi yaralı quşa yaxınlaşdı. Bütün ehtiyat tədbirlərini nəzərə alıb körpə qartalın qanadlarından yapışdı.

Körpə qartalın canı nə qədər ağrı-acılı idisə, görünür, acliq da ona güc gəlməşdi, çünkü gözü ağaclarlardan asılmış şaqqlanmış cəmdəkləri alan kimi kişinin əlində dartındı.

Qartal balasını boş bir otağı salıb qabağına su qoyular, et parçaları atıldılar. Yeməkxananın daimi müştərilərindən olan bir ovçu yaralı qar-

tal balasının zədəli qanadını berk-berk sarıldı.

Qartal balası bir-iki həftəyə dirçəlib sağaldı. Dustaq olduğunu otaqdan azad olmaq üçün özünü daşa-divara çırpdı. Yeməkxana sahibi qartal balasının otaqda saxlamağın daha mümkün olmadığını görüb əvvəlcə ona rəhmi geldi, qapını açıq qoyub onu azadlığa buraxmaq istədi. Ancaq nə fikirləşdiyə ürəyində "lənət şeytan" deyib tapşırıq verdi, möhkəm dəmir məftillərdən iri bir tor qəfəs düzəldirdi. Lap zooparklardakı qəfəslərə oxşayırdı. Yeməkxananın dörd-beş zirək işçisi köməkləşib axır ki, qartal balasını qəfəsə salıdalar və o qəfəsi də yeməkxananın gen-geniş həyətində iri bir palıd ağacının altında qoydular.

Qəfəsə salınan qartal haqqında söz-söhbət yayılanın sonra yeməkxananın sorağı bir az da uzaqlara yayıldı və müştəri sarıdan onsuza korluq çəkməyən yeməkxanaya gələnlərin sayı bire-bis artdı. Yeməkxanaya gələn yeyib içib hallananlar stoldan qalxandan sonra qəfəsin qoyulduğu yere yaxınlaşırdılar. Qartalın qabağı heç vaxt kasad olmasa da, bəzi hal əhləri qartal üçün də kabab sıfariş edər və yağılı kabab tikələrini öz əlləri ilə şishdən çəkib qartalın qabağına atardılar.

Yenə yeməkxana müştərilərle gur idi və qollu-budaqlı bir ağaçın kölgəsində qoyulmuş uzaq stolların birinin arxasından birdən hay qalxdı. Şirin dilli, xoş qılıq, görüb-götürmiş yeməkpaylayan cəld özünü səs gələn stola çatdırıldı.

Beş nəfər idilər. Aralarında ariq, uzun, caydaq oğlan əlindeki badəni yərə qoymuşdu. Hicqıra-hicqıra elə hey təkrar edirdi:

- Yox, yox, yox! Mən bu sağlığa içə bilmərəm, içə bilmərəm!

Elə bil həmxanələr də qəs-de durmuşdular:

- Neçə ildir bu sağlığa içirik. İndi noldu belə...

Caydaq içini çəkdi; gözünün yaşı sel kimi axırdı: - Söze bax! Gül olaq, bülbül olaq, qəfəsdə olmayaq...

Caydaq barmağını qəfəsdəki qartala tərəf tuşladı:

- Əgər gözümün qabağın-daki qartal dustaqdırısa, hər-dan bilim ki, bir gün mən bül-bülciyəzi tutub qəfəsə salma-yacaqlar...

Caydaq dolu badəsini kə-nara itəldi, araq şüşəsini əlin-e alıb qarşısındaki çappa-stəkanlardan birini ağızına ki-mi doldurub saqlıqsız-filansız başına çəkdi. Yalnız bundan

sonra sakitləşib yerində oturdu. Yoldaşları pərtləşsələr də, üstünü vurmaları.

Söhbətin əmin-amaniqliqə qurtardığını görən yeməkpaylayan rahat nefəs alıb stoldan aralındı.

Müştərilərin başı yemək içməyə nə qədər qarışmışdı da, onları əyləndirən yerli aşığın ifa etdiyi gözəlləmələr, qara zurnanın səsi yeməkxananı başına alsa da, birdən hamidiksindi. Qəfil qartal qıyı elə bil bütün səsləri batırdı. Qəfəsdəki qartalın düz başı üstdə bir qartal cövlan edir, qıy vururdu. Elə bil bu səs də həm də bir ana fəryadi, ana yalvarişda var idi. Birdən qəfəsdəki qartal da qanadlarını çırpa-çırpa səs çıxardı. Ancaq elə bil bu səs anasından ayrı düşüb, indi də yazılı-yazılı civildiyib onu axtaran cüccənin səsinə oxşayırdı...

Hətta hallanmış müştərilər də, yeməkxanada çalışanlar da diksindilər.

Caydaq oğlan stoldan qalxıb yerində səndəleyə-səndəleyə yaxşı tanıldığı yeməkxana sahibinə yaxınlaşdı, üzünü ona tutub ağlamsına-ağlamsına:

- Günahdır, ay dayı,-dedi, vəllah günahdır, billah günahdır... Nə qədər desən verəcəyəm, qiymətini de, qartalı satın alıram... Alıb azad edəcəyəm...

Qəfəsi neçə ildən beri qoyulduğu yerdən qaldırıb yeməkxanadan xeyli qırğına, açıq talaya gətirdilər. Dustaq olduğunu ilk vaxtlar qartal özünü dəfələrlə qəfəsin dəmir qapılırlarına çırpmışdı, sanki başa düşmüştü ki, onu qəfəsdən çıxmaga qoymayan dəmir barmaqlı bu qapılardır. Əvvəlcə qapının qılıflını açıdilar. Sonra da qıraqda durub uzun qarmaqla qəfəsin qapısını araladılar.

Qartal açıq qapılara baxıb döyüke-döyüke qalmışdı, sanki qəfəsdən, bu tor məhbəs-dən azad olduğuna inanındı. Qartal çölə çıxıb səmaya pərvazlanmaq istədi də, qanadları bilmədi. Elə beləcə üçub qəfəsdən azca uzaqlaşdı.

Aradan bir müddət keçəndən sonra rəhmdil oğlan yenə öz yoldaşları ile meşədəki yeməkxanaya gelmişdi. Və yenə də qartal burada, qəfəsə gördü. Rəhmdil oğlan hirs-hikkəyle yeməkxananın iyiyəne yaxınlaşdı. Yeməkxananın sahibi rəhmlı oğlanın qırımı ayrı görüb: - Bir səbirlə ol,-de-

di, hövsələni bas... - Mən da-nışım, sən də qulaq as...

Onun danişdiqlərindən belə məlum oldu ki, qartalı qəfəs-dən açıb buraxıldıqdan sonra elə ertəsi gün yeməkxananın ətrafında uçan görübər. İlk əvvəl fikirləşiblər ki, yəqin quş uzun müddət yaşadığı yer üçün qəribəsəyib. Onun bu etibarlılığına açığı mütəəssir də olublar. Qartal sonra yenə uşub gedib. Bir müddət görünməyib. "Doğma yer" dəkilər xəbər tutublar ki, onların qartalını qonşu yeməkxanada gören olub. Əvvəlcə heç nə başa düşməyiblər. Oraya yollanıblar və gözlərinə inanmayıblar. Qartal adı quş kimi yeməkxananın həyətində gəzib dolaşmış. Adamlardan nə hürkündü, nə qaçırdı. Əvvəlki sahibini gören kimi tanıyb, elə bil hətta utanıb, uşub aralanıb..

Orda onu məsələdən agah ediblər ki, bəs beş-on gün bundan qabaq yeməkxanaya gələnlər yeyib-içməyin şirin yerində bir də görübər ki, bir qartal enib yərə qondu. Yaxınlıqladıqları ilk əvvəl qartalın onlara hücum edəcəyindən ehtiyyat edib pərən-pərən düşüb-lər.

Ancaq quşun fağır-fağır ora-bura boylandığını görüb başa düşüblər ki, bu qartaldan onlara bir xəta toxunmaz, o, acıdır.

Hərə qabağındakılardan quşə yeməyə bir şey atıb. O-bu qarnı ac olanda uşub bura gəlir, onun-bunun əlinə baxır ki, qabağına nə atacaqlar...

Yeməkxana sahibi köksünü ötdürdü:

- Hə, elə o gün qartalı tutub bura gətirdim, təzədən qəfəsə salırdı. - Dözə bilmədim, toyuq kimi yerdə eşələnib yem axtarmaqdansa, qartal kimi qəfəsde olması daha şərəflidir...

Şair kafedən çıxanda dərin düşüncələrə dalmışdı. Burada eştidiyi söhbətdən əməlli-başlı kövrəlib mütəəssir olmuşdu. Hətta bir əlini cibinə aparıb yaylıq çıxarmış, bir əlini də ey-nəyinə aparmışdı...

Görəsən quşlar da özüne qəst edə bilirmi? Biri elə qartallar.

Qartallar canlarına necə qəst edirlər? Yəqin ki, qanadlarını yiğib sıldırıq qayalardan, qalalarından özlərini yerə çırırlar, - fikrə getdi, - zirvədəkilər axı niyə də öz əlləri ilə canlarında qıysınlardı. Zirvədə qərar tutanların nə dərd-səri ola bilər ki...

Hökmən qəfəsdəki qartal haqqında rekviyem yazacaqdı. Hətta dodaqaltı öz-özünə yazacağının rekviyemin ilk misralarını piçildiyirdi: "Sürünmek üçün yarananlar uça bilməz..." Bəs uçmaq üçün yarananlar sürüne biler mi? Budur əsas məsələ!